

Касевич А.О.,
здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, пандемічних загроз та соціально-економічної нестабільності, питання інституційного забезпечення державної політики у сфері соціальної безпеки набуває критичного значення для збереження соціальної стабільності та захисту прав громадян. Соціальна безпека держави є невід'ємною складовою національної безпеки України, що законодавчо закріплено у Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [1].

Конституція України у статті 46 гарантує кожному громадянину право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [2]. Реалізація цих конституційних гарантій безпосередньо залежить від ефективності функціонування інституційної системи, яка охоплює сукупність державних органів, установ та організацій, уповноважених здійснювати державну політику у сфері соціального захисту населення.

Соціальна безпека держави являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави у соціальній сфері, що забезпечує стабільний розвиток країни, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам [3]. Основними складовими соціальної безпеки виступають забезпечення гідного рівня життя населення, доступність якісних соціальних послуг, захист вразливих категорій громадян, попередження соціальних конфліктів та підтримання соціальної справедливості. До головних загроз належать бідність та майнове розшарування населення, безробіття та трудова міграція, демографічна криза, недостатній рівень соціального забезпечення окремих категорій громадян.

Правову основу державної політики у сфері соціальної безпеки складає ієрархічна система нормативно-правових актів, на чолі якої знаходиться Конституція України. Основний Закон держави закріплює фундаментальні соціальні права громадян. Закон України «Про національну безпеку України» визначає соціальну безпеку як одну з базових складових національної безпеки та встановлює повноваження різних органів державної влади щодо її забезпечення. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначають правові, фінансові та організаційні засади соціального страхування громадян, встановлюють види соціального страхування, права та обов'язки застрахованих осіб і страхувальників [4].

Інституційне забезпечення державної політики у сфері соціальної безпеки являє собою систему органів державної влади та місцевого самоврядування, державних установ та організацій, що характеризується багаторівневою структурою та розподілом повноважень між різними інституціями [5]. На загальнодержавному рівні ключову роль у формуванні та реалізації соціальної політики відіграє Кабінет Міністрів України, який забезпечує проведення державної політики у сфері соціального захисту населення та здійснює координацію діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту, є Міністерство соціальної політики України. До його компетенції належить розробка проектів законодавчих актів у соціальній сфері, координація діяльності інших органів виконавчої влади з питань соціального захисту, управління системою надання соціальних послуг та соціальних виплат.

Національна соціальна сервісна служба України, створена у 2019 році, є центральним органом виконавчої влади, до функцій якого належить надання та забезпечення надання доступних та якісних публічних послуг у сферах соціального захисту та соціального забезпечення населення, зокрема призначення і виплата державної соціальної допомоги, пенсій, субсидій та інших соціальних виплат [6].

Пенсійний фонд України виконує функції центрального органу управління системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Фонд

соціального страхування України забезпечує реалізацію державної політики у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання [4].

На регіональному рівні реалізацію державної політики здійснюють обласні, районні державні адміністрації через відповідні структурні підрозділи, а також органи місцевого самоврядування, які забезпечують надання соціальних послуг населенню. Важливу роль відіграють спеціалізовані установи соціального обслуговування: центри надання соціальних послуг, будинки-інтернати для людей похилого віку та осіб з інвалідністю, реабілітаційні центри, центри зайнятості.

Механізми реалізації державної політики у сфері соціальної безпеки включають фінансово-економічні, організаційні, правові та інформаційні інструменти [5]. Фінансово-економічний механізм передбачає формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення соціальних гарантій через систему бюджетного фінансування соціальних програм, функціонування фондів соціального страхування, надання пільг, субсидій та соціальної допомоги. Організаційний механізм охоплює систему управління соціальною сферою, координацію діяльності різних інституцій, організацію надання соціальних послуг, моніторинг та оцінку ефективності соціальних програм.

На думку Варналія З.С., Білика Р.Р., Хмелевського М.О., сучасна система інституційного забезпечення соціальної безпеки України стикається з низкою серйозних проблем та викликів [7]. Однією з ключових проблем є недостатнє фінансування соціальної сфери, що обумовлено обмеженістю бюджетних ресурсів, особливо в умовах воєнного стану. Фрагментація інституційної системи та недостатня координація між різними органами влади створює проблеми дублювання функцій, неефективного використання ресурсів, ускладнює доступ громадян до соціальних послуг. Недосконалість механізмів адресності соціальної допомоги знижує ефективність соціальних видатків.

Разом з тим, на нашу думку, до даного переліку слід додати також демографічні виклики, зокрема старіння населення, створюють додатковий тиск на систему пенсійного забезпечення та соціального обслуговування людей похилого віку. Воєнний стан створює нові виклики: необхідність забезпечення

соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та їхніх сімей, осіб з інвалідністю внаслідок війни. Євроінтеграційні процеси вимагають адаптації національної системи соціального захисту до європейських стандартів, що передбачає реформування інституційної системи, впровадження нових соціальних послуг, підвищення їх якості.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що забезпечення соціальної безпеки в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення є складним багаторівневим процесом, що потребує ефективного інституційного забезпечення та чіткої координації дій на всіх рівнях влади. Аналіз нормативно-правової бази та структури інституційної системи свідчить про її достатню розгалуженість і потенціал для реалізації державної соціальної політики, проте поряд з цим виявлено низку системних проблем - від дефіциту фінансових ресурсів та неузгодженості між органами влади до недосконалих механізмів адресності соціальної підтримки. В умовах сучасних викликів, зокрема війни, демографічних змін та євроінтеграційних процесів, посилюється потреба у реформуванні системи соціального захисту, модернізації інституційних механізмів, підвищенні якості та доступності соціальних послуг, що має стати ключовою умовою зміцнення соціальної безпеки як складової національної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Соціальна безпека. Фармацевтична енциклопедія : електрон. вид. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/6639/socialna-bezpeka> (дата звернення: 27.11.2024).
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 14 січ. 1998 р. № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 121.

5. Співак В. М. Соціальна держава в процесі соціалізації глобалізації: політологічний аспект. *Держава і право. Юридичні та політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 442-449.

6. Про Національну соціальну сервісну службу України. Національна соціальна сервісна служба України : офіц. вебсайт. URL: <https://nssu.gov.ua/pro-nacsocsluzhbu> (дата звернення: 27.11.2024).

7. Варналій З. С., Білик Р. Р., Хмелевський М. О. Соціальна безпека України: сутність, проблеми та шляхи забезпечення. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 45. С. 105-113.